

Tado Ivanausko vaidmuo kuriant Aukštuosius kursus Kaune

Alina Šveistytė, Violeta Apšegaitė

Gamtos tyrimų centras

Pranešime aptariamas Aukštųjų kursų, ypač Gamtos skyriaus, Gamtos tyrimų stoties (GTS), Zoologijos muziejaus kūrimasis bei Tado Ivanausko lemiamas vaidmuo šiame procese. Aukštuosiuose kursuose prasidėję zoologijos mokslo tyrimai padėjo pagrindus vėlesniems mokslo darbams Lietuvos universitete, įsikūrusiame 1922 metais.

XIX a. pabaigoje susikūrusios įvairios visuomeninės ir mokslo draugijos puoselėjo aukštojo mokslo idėją. Lietuvių šviesuomenė ne tik Vilniuje, bet ir Peterburge, Maskvoje ir kituose Rusijos miestuose taip pat kėlė šią mintį. Dar 1915 m. Vilniuje buvo įsteigti Aukštojo mokslo kursai, bet vokiečių okupacinė valdžia juos uždarė¹. 1918 m. paskelbus nepriklausomybę, Lietuvių mokslo draugija ėmėsi Vilniaus universiteto atkūrimo idėjos įgyvendinimo. Draugija paskyrė komisiją (Mykolas Biržiška, Augustinas Janulaitis, Pranas Mašiotas, Vincas Čepinskis) atlikti universiteto atkūrimo paruošiamuosius darbus. Buvo skubiai parengtas Universiteto statuto projektas, kurį Lietuvos Valstybės Taryba patvirtino 1918 m. gruodžio 5 d. Tačiau nepalankiai susiklosčius politiniams įvykiams, Vyriausybė persikėlė dirbti į Kauną. Tuo tarpu Sovietų Rusijos Raudonajai armijai užgrobus Vilnių, sovietinė Lietuvos ir Gudijos marionetinė vyriausybė, vadovaujama Vinco Mickevičiaus Kapsuko, 1919 m. kovo 13 d. pasirašė dekretą dėl Darbo Universiteto sukūrimo Vilniuje. Tačiau 1919 m. balandžio 19 d., Lenkijai okupavus Vilnių, lietuviško universiteto įkūrimo Vilniuje idėja žlugo².

Kaunas tapo ne tik politiniu, bet ir intelektualiniu, kultūriniu centru. Objektyviai vertindama susidariusią padėtį Lietuvos Vyriausybė laikėsi nuomonės, kad, netekus Vilniaus ir

¹ Biziulevičius S. *Lietuvos zoologijos istorijos bruožai: monografija*. – Vilnius: Lietuvos mokslas, 1999.

² Jegelevičius S. Universiteto atkūrimas ir du jo raidos keliai. *Vilniaus universiteto istorija, 1579–1994*. – Vilnius: Valst. leidybos centras, 1994, p. 187–222.

jo krašto bei 1919 m. prasidėjus Nepriklausomybės karams, trūkstant finansų, kurti universitetą per brangu, todėl iš pradžių buvo nuspręsta, kad reikalingus kraštui valdininkus ir ūkio specialistus turėtų parengti Vakarų Europos universitetai³.

Akademinės visuomenės atstovai laikėsi priešingos pozicijos ir jau 1919 m. rugsėjo pradžioje matematikas Zigmas Žemaitis (1884-1969) kartu su zoologu Tadu Ivanausku (1882-1970), istoriku Augustinu Janulaičiu (1878-1950), psichologu Jonu Vabalu-Gudaičiu (1886-1955) ir botaniku Liudu Vailioniu (1887-1939) ėmėsi iniciatyvos kurti aukštąją mokyklą Kaune⁴. Tik A. Janulaičiui teko dalyvauti Vilniaus universiteto atkūrimo grupės veikloje. Įdomu tai, kad Kauno Aukštųjų kursų atkūrimo grupės nariai buvo baigę skirtingas aukštąsias mokyklas: Z. Žemaitis – Odesos universitetą, A. Janulaitis teisę studijavo Maskvos ir Berno universitetuose, J. Vabalas-Gudaitis – pedagogiką-psichologiją Peterburgo Ušinskio pedagoginiuose kursuose, Peterburgo universiteto Gamtos sekcijoje, Maskvos Žemės ūkio institute. L. Vailionis botaniką, augalų fiziologiją baigė Krokuvos universitete⁵. T. Ivanauskas zoologijos studijas baigė Sorbonos ir Peterburgo universitetuose⁶. Tuo būdu skirtingų universitetų absolventai į Lietuvą atnešė skirtingus potyrius, įvairovę tiek mokslinėje, tiek mokslo organizavimo veikloje. Iš užsienio grįžusios Lietuvos inteligentijos įtaka naujai besikuriančios šalies kultūrai, mokslui, ekonomikai buvo labai didelė.

Dalies grįžusių į Lietuvą lietuvių šeimose buvo kalbama lenkiškai, bet jų vaikai, bendraudami su lietuviais net Rusijos miestuose, stengėsi kalbėti lietuviškai⁷. T. Ivanauskas taip pat lietuviškai kalbėti pradėjo tik mokydamasis Peterburge. Jis buvo gimęs Lebiodkos dvare, Lydos apskrityje netoli Baltarusijos ir Lietuvos sienos, netoli Dzūkijos miškų. Jo tėvas – Leonardas Ivanauskas, chemikas inžinierius, kaip specialistas padaręs sėkmingą karjerą, save laikė lietuviu, ir nors mokėjo ne vieną užsienio kalbą, lietuviškai kalbėti nemokėjo. Lebiodką

³ Janužytė A. Nacionaliniai ir tarptautiniai aukštojo mokslo ir studijų interesai pirmosios Lietuvos respublikos laikotarpiu. *Socialinių mokslų studijos*, 2013, Nr. 5(2), p. 445–465.

⁴ Mančinskas Č. *Aukštasis mokslas Lietuvoje 1918–1940 metais*. – Vilnius: Lietuvos policijos akademija, 1996.

⁵ Vailionytė D., Zajančauskas P. Vytauto Didžiojo universiteto (Aukštųjų kursų) kūrėjai. *Mokslotyryninkų mintys: konferencijos tezės*, Vilnius, 1991 m. lapkričio 22–23 d. – Vilnius, 1994, p. 98–103.

⁶ Prūsaitė J. Tado Ivanausko gyvenimo ir veiklos datos. *Tadas Ivanauskas: gyvenimas ir veikla*. – Vilnius: Mokslas, 1976, p. 201–204.

⁷ Ivanauskas T. *Aš apsisprendžiau*. – Vilnius: Vyturys, 1994.

supo valstiečiai katalikai, kalbėję „tuteišų“ kalba. Nuo mažumės T. Ivanauskas mokėsi lenkų ir prancūzų kalbų. T. Ivanausko lietuviybę žadino jo namuose skaitomi Adomo Mickevičiaus, Liudviko Kondratovičiaus raštai. Varšuvos gimnazijoje mokiniai, norėdami pažeminti T. Ivanauską dėl jo lenkų kalbos nevaršuvietiško akcento, vadino jį „litvinu“⁸.

T. Ivanauskas lietuvių kalbos pradėjo mokytis studijuodamas Peterburge 1903 metais. Jam buvo svarbu, kad galėtų kalbėti lietuviškai ne tik su sutiktais sodiečiais Dzūkijoje, bet ir su studentais iš Lietuvos, dalyvauti jų draugijose. Lietuvių kalbos jis pradėjo mokytis pas Peliką Bugailiškį, kuris tuo metu taip pat mokėsi Peterburgo universiteto Gamtos fakultete. Vėliau lietuvių kalbos mokslus tęsė pas Steponą Kairį, kuris studijavo technikos mokslus. T. Ivanauskas be galo žavėjosi S. Kairio plačiu apsiskaitymu ir aukšta inteligencija. Tai buvo retas reiškinys to laikotarpio lietuvių studentų tarpe. Jau po pusmečio T. Ivanauskas nebijojo demonstruoti savo lietuvių kalbos žinių⁹.

1905 m. T. Ivanauskas atvyko studijuoti gamtos mokslų į Sorbonos universitetą Paryžiuje. Ir čia jis susirado lietuvių bendruomenę. Jis susipažino su Vlado Putvinskio seserimi Marija, jos drauge Sofija Gimbutaite, su daile studijuojančiu Antanu Žmuidzinavičiumi, su meno istorija besidominčiu Ignu Šlapeliu, su teisininku Mykolu Riomeriu. Paprastai jie rinkdavosi kurio nors kambarėlyje, aptardavo įvykius Rusijoje ir Lietuvoje¹⁰.

1910 m. T. Ivanauskas grįžta į Peterburgą ir, išlaikęs egzaminus, gauna Peterburgo universiteto gamtos mokslų I laipsnio diplomą¹¹.

1918 m. T. Ivanauskas su žmona Honorata ir jos Paškauskų šeima grįžo į Lietuvą. T. Ivanauskas buvo labai išsiilgęs gamtos ir savo tėviškės Lebiodkos. Pradžioje jaunavedžiai apsistojo Lebiodkos dvare, tačiau čia ilgai neužsibuvo. T. Ivanauskas su žmona pasirenka Musteikos kaimą, kuriame įkūrė kaimo mokyklėlę. Musteikoje jie planavo įsikurti ir mokytojauti

⁸ Ivanauskas T. *Aš apsisprendžiau*. – Vilnius: Vyturys, 1994.

⁹ Ten pat.

¹⁰ Vailionytė D. *Honorata: biografinė apybraiža*. – Kaunas: UAB „Arx reklama“, 2017.

¹¹ Prūsaitė J. Tado Ivanausko gyvenimo ir veiklos datos. *Tadas Ivanauskas: gyvenimas ir veikla*. – Vilnius: Mokslo, 1976, p. 201–204.

ilgam, bet, lenkams užėmus Vilniaus kraštą, jauna šeima buvo priversta palikti mokyklą ir išvažiuoti į Kauną¹².

T. Ivanauskas savo prisiminimų knygoje¹³ rašo, kad Kaune jis „pateko į besikuriančios valstybės kūrimą. Pateko tarp žmonių, kuriems ne taip egoistiškai kaip jam, rūpėjo visuomeniniai reikalai, jaunosios kartos auklėjimas, pilietiškumas“. T. Ivanauskas netruko susipažinti su kitu, vėliau kartu gamtos mokslų pagrindus Lietuvoje klosiančiu inteligentu – L. Vailioniu, nors visai ne mokslo keliais, o per tuo metu besiburiančią Šaulių sąjungą, steigiamą ginti atsikuriančios Lietuvos nepriklausomybę. T. Ivanauskas, vos prieš kelis mėnesius, tais pačiais 1919-aisiais, Kaune jau buvo įkūręs kuklią Gamtos tyrimų stotį, į kurią botaniku dirbti pakviečia ir L. Vailionį¹⁴.

Netrukus šie du bendradarbiai gamtininkai pradeda bendrauti su Zigmu Žemaičiu, tuo metu jau direktoriaujančiu Kauno komercijos mokykloje. T. Ivanauskas buvo labai geros nuomonės apie savo seną pažįstamą Z. Žemaitį. Savo prisiminimuose jis Z. Žemaitį apibūdino kaip „didelio intelekto, energijos ir sumanymų kupiną žmogų“. „Mes kalbame apie pradžios mokyklą, gimnazijas, mokytojų seminarijas, bet mano pašnekovo savijauta ypač pagerėja, kai užaina kalba apie aukštąją mokyklą“, – rašo autorius¹⁵.

Taip ši trijulė po truputį vystė universiteto kūrimo idėjas. Tuo sunkiu Lietuvos valstybei laikotarpiu ne visa visuomenė pritarė aukštosios mokyklos steigimui, todėl Z. Žemaitis pasiūlė steigti kursus, kuriuose būtų dėstomi dalykai, atitinkantys universiteto reikalavimus. T. Ivanauskas rašė, kad organizacinė grupė nuolat svarstė Aukštųjų kursų steigimo planą, o ypač galimų dėstytojų parinkimą, kviesdama apie tai diskutuoti žymesnius specialistus¹⁶. 1919 m.

¹² Vailionytė D. *Honorata: biografinė apybraiža*. – Kaunas: UAB „Arx reklama“, 2017.

¹³ Ivanauskas T. *Aš apsisprendžiau*. – Vilnius: Vyturys, 1994.

¹⁴ Vailionytė D. *Liudas Vailionis*. – Kaunas: VDU leidykla, 2011.

¹⁵ Ivanauskas T. *Aš apsisprendžiau*. – Vilnius: Vyturys, 1994.

¹⁶ Kaubrys S. Lietuvos (Vytauto Didžiojo) Universitetas Kaune, Aukštieji kursai Kaune. *Vilniaus universiteto istorija, 1579–1994*. – Vilnius: Valst. leidybos centras, 1994, 223–225.

spalio 6-osios dienos dienraštyje „Lietuva“ paskelbus apie Aukštųjų kursų steigimą ir kvietimą juose studijuoti jaunuomenei, netrukus buvo gauta 600 pareiškimų¹⁷.

Švietimo ministerija nepritarė Aukštiesiems kursams. Nepaisant iškylančių materialinių sunkumų, 1920 m. sausio 27 d. Aukštieji kursai buvo atidaryti. Juose buvo septyni fakultetai: humanitarinių mokslų (istorija, literatūra, filosofija, pedagogika), socialinių mokslų (teisė, ekonomika) ir fizikos-matematikos, chemijos, gamtos mokslų, medicinos, technikos¹⁸.

Į Aukštuosius kursus susirinko daugiau kaip 500 klausytojų. 1921 m. duomenimis, Gamtos skyriuje, kuriame buvo ir Žemės ūkio sekcija, buvo 66 studentai: 39 vyrai ir 27 moterys. Tautiniu požiūriu tarp Aukštųjų kursų studentų išsiskyrė dvi grupės – lietuviai ir žydai. 1921 m. duomenimis, Gamtos skyriuje buvo 57 lietuviai, 8 žydai ir vienas kitos tautybės klausytojas. Daugiausia klausytojų buvo Medicinos fakultete. Moterų ir vyrų santykis medicinos klausytojų tarpe buvo panašus¹⁹.

Gamtos fakultete T. Ivanauskas skaitė Bendrosios biologijos ir Zoologijos kursus, o L. Vailionis – Botanikos ir Augalų fiziologijos kursus²⁰.

Tuometiniame Kaune laisvų patalpų beveik nebuvo, išskyrus keletą didesnių namų, kuriuose carinės Rusijos laikais buvo gubernijos įstaigos ir karo komendantūros padaliniai. Pirmąjį pusmetį Kursai savų patalpų visai neturėjo. Iš sunkios padėties gelbėjo tai, kad mokslas vyko tik vakarais, nes dėstytojai ir dauguma klausytojų turėjo tarnybas. Iš pradžių paskaitos buvo skaitomos berniukų „Aušros“ gimnazijos salėje. Vėliau Humanitarinių mokslų ir Teisės skyrių klausytojams paskaitas leista klausyti Švietimo ministerijos patalpose, technikams bei matematikams – naudotis Plentų ir vandens kelių valdybos, Pašto telegrafo valdybos, Aukštųjų

¹⁷ Mančinskas Č. *Aukštasis mokslas Lietuvoje 1918–1940 metais*. – Vilnius: Lietuvos policijos akademija, 1996.

¹⁸ Vanagienė E. Gamtos tyrimo stotis. *Tadas Ivanauskas gyvenimas ir veikla*. – Vilnius: Mokslas, 1976, p. 93–96.

¹⁹ Kaubrys S. Lietuvos (Vytauto Didžiojo) Universitetas Kaune, Aukštieji kursai Kaune. *Vilniaus universiteto istorija, 1579–1994*. – Vilnius: Valst. leidybos centras, 1994, 223–225.

²⁰ Šveistytė A., Apšegaitė V., Būda V. Zoology from 1918 to 1929 in Lithuania: the situation of research and studies. *Ekologija*, 2013, Vol. 59, Nr. 1, p. 1–10.

karininkų kursų ir Karininkų klubo patalpomis²¹. Trūko ne tik patalpų, bet ir lėšų, studijų programų, mokslinės įrangos.

Geriausioje padėtyje buvo Gamtos skyrius, kuris iš pat pradžių telkėsi Gamtos tyrimo stotyje. GTS ir joje įsikūrusio Gamtos muziejaus organizatorius buvo T. Ivanauskas. Šios įstaigos buvo labai svarbios Aukštųjų kursų veiklai. Jų įsikūrimo istorija atspindi ir tuometinę Lietuvos padėtį. Todėl tai trumpai aptarsime.

Prof. T. Ivanausko tėviškėje Lebiodkoje buvo įkurtas nemažas zoologijos muziejus. Tado tėvas Leonardas Ivanauskas buvo ne tik geras chemijos specialistas, bet ir didelis gamtos mylėtojas, geras medžiotojas ir garsus gyvūnų taksidermistas. Dauguma muziejaus eksponatų buvo surinkti Leonardo Ivanausko, tačiau dalį jų padarė ir pats Tadas Ivanauskas. Tai buvo paukščiai, ropliai, vabalai, drugeliai ir kt. Šie rinkiniai ir davė pagrindą būsimam zoologijos muziejui Kaune. T. Ivanauskas, bijodamas, kad per politines sumaištis eksponatai gali būti išgrobstyti, pėsčias iš Musteikos atėjo į Vilnių pasitarti su savo labai geru draugu nuo Peterburgo laikų Vaclovu Biržiška, kuris tuo metu buvo V. Kapsuko vyriausybės švietimo komisaru. V. Biržiška davė pinigų eksponatams atvežti į Vilnių ir patalpinti Vytauto Didžiojo gimnazijoje. Tačiau netrukus lenkams užėmus Vilnių, gimnazija buvo iškraustyta²². Tai buvo 1919 m. ir Lietuva jau buvo paskelbusi nepriklausomybę. T. Ivanauskas apie savo vertingus zoologinius rinkinius informavo vyriausybę ir rinkiniai per Latviją pasiekė Kauną. Tuo metu Žemės ūkio ir valstybės turtų ministerijos viceministru buvo Povilas Matulionis. Kaip rašo T. Ivanauskas, „šviesus ir kultūringas žmogus, Lietuvos patriotas ir neblogas gamtininkas“. P. Matulionis buvo miškininkas, baigęs Peterburgo miškų institutą. Norėdamas aptarti savo padėtį, į jį ir kreipėsi T. Ivanauskas. P. Matulionis iškėlė mintį – sukurti Lietuvoje įstaigą, kuri rūpintųsi gyvosios gamtos tyrimais ir pasiūlė T. Ivanauskui paruošti šios įstaigos Statutą²³. Įstaiga buvo pavadinta Gamtos tyrimo stotimi ir oficialiai įkurta 1919 m. liepos 15 dieną, o T. Ivanauskas paskirtas jos vedėju. Jis buvo veiklus organizatorius. Rektorius, fizikos prof. Vincas Čepinskis laiške (1936.09.27) T. Ivanauskui rašė: „Nuo pat pradžios Lietuvos universiteto aš labai branginau Tamstos darbuotę.

²¹ Šenavičienė I., Šenavičius A. Aukštieji kursai: organizaciniai darbai ir sunkumai. *Istorija*, 2000, Nr. 44, p. 39–44, 54.

²² Ivanauskas T. *Aš apsisprendžiau*. – Vilnius: Vyturys, 1994.

²³ Ivanauskas T. *Aš apsisprendžiau*. – Vilnius: Vyturys, 1994.

Aš visuomet maniau, kad be Tamstos atsidavimo mūsų krašto reikalams, be Tamstos aukų ir be Tamstos rimtos kompetencijos zoologijos ir apamai biologijos srityje mūsų universitetas nebūtų turėjęs tokio biologinio skyriaus ir taip gerai sutvarkyto muziejaus“²⁴.

GTS buvo pirmas gamtos tyrimų centras Lietuvoje. Jos tikslas buvo rinkti Lietuvos faunos ir floros pavyzdžius ir taip padėti pamatus Lietuvos gamtos mokslui. Be to, ji turėjo organizuoti Zoologijos muziejų. GTS, kaip atskiras vienetas, gyvavo apie pusę metų, nes pagal GTS statutą kartu su Zoologijos muziejumi buvo perduoti Aukštųjų kursų Gamtos skyriaus Zoologijos katedrai. Ir tuomet GTS vykdė savo tikslus – rinko ir apibūdino zoologinę ir augalinę medžiagą²⁵.

GTS pradžia buvo labai sunki. Joje dirbo tik du darbuotojai – T. Ivanauskas ir Feliksas Jomantas. Pastarasis buvo geras taksidermistas, dirbęs pas T. Ivanauską dar Peterburge. Kaip jau minėjome, truputį vėliau prie jų prisijungė botanikas L. Vailionis. Trūkstant darbuotojų, GTS kreipėsi į visuomenę, mokytojus, vyresniųjų klasių mokinius padėti rinkti gamtos eksponatus. T. Ivanauskas mokė pažinti fauną ir florą, tirti vandens gyvūnus, įsidėmėti naudingus ir žalingus gyvūnus, ypač vabzdžius. Pirmaisiais metais buvo sukaupta per 300 paukščių, žinduolių, roplių egzempliorių. Buvo labai daug darbo siekiant sutvarkyti medžiagą, paruošti preparatus²⁶.

Dar 1919 m. GTS nutarė supažindinti visuomenę, ypač mokytojus ir mokinius, su gamta. Organizavo praktinius darbus, ekskursijas. Vėliau šioje veikloje dalyvavo ir Aukštųjų kursų klausytojai.

Susikūrus Aukštiesiems kursams, Stotis ir muziejus su visomis patalpomis atiteko šiai įstaigai. Todėl T. Ivanauskas Kursuose turėjo palankesnes sąlygas, nes turėjo patalpas ir mokslinę bazę. Čia įsikūrė auditorijos, laboratorijos, GTS ir Zoologijos muziejus. Tačiau reikėjo pasirūpinti stalais, suolais, kėdėmis. Visa tai jis rado vieno namo palėpėje. T. Ivanauskas su L. Vailioniu sunėšė „surastą turtą“ į auditorijas. Vandenių pratyboms sėmė kibirais iš Nemuno, nes

²⁴ Vanagienė E. Gamtos tyrimo stotis. *Tadas Ivanauskas gyvenimas ir veikla*. – Vilnius: Mokslas, 1976, p. 93–96.

²⁵ Ivanauskas T., Vailionis L. Lietuvos Gamtos tyrimo stoties 1920 ir 1921 m. darbų apyskaita su pastabomis apie Lietuvos fauną apskritai. *Kosmos*, 1922/1923, Nr. 1, p. 1–26.

²⁶ Šveistytė A., Apšegaitė V., Būda V. Zoology from 1918 to 1929 in Lithuania: the situation of research and studies. *Ekologija*, 2013, Vol. 59, Nr. 1, p. 1–10.

kieme esančio šulinio siurblys dažnai gesdavo. Medžiagą pratyboms prišaudydavo arba surinkdavo nuo Nemuno krantų²⁷.

Pagal išsilavinimą studentų padėtis buvo labai nevienoda. Vieni buvo baigę gimnazijas, kiti grįžę iš Rusijos nebaigę universitetų, bet dauguma buvo mokytojai. Pirmiausia studentai buvo mokomi gaminti priemones praktiniams darbams ir demonstravimui paskaitose. Buvo gaminami spiritiniai embriologiniai preparatai. Sisteminama zoologinė medžiaga, ruošiami lyginamosios anatomijos pavyzdžiai. Buvo rengiama daug ekskursijų po skirtingas Kauno apylinkes, po skirtingus biotopus. Lankė Dzūkijos ežerų apylinkes, pabuvojo prie jūros Palangoje ir kitur. Visada buvo renkama tiek fauna, tiek flora.

Aukštųjų kursų klausytojus buvo siekiama supažindinti su biologinės medžiagos rinkimu, jos paruošimo technika, atlikti gyvūnų ir augalų morfologinius darbus. Siekta supažindinti su Kauno apylinkių fauna ir flora skirtingais metų laikais. Taip pat buvo paruoštas ir išsiųstas aplinkraštis visuomenei su svarbiausiais biologinės medžiagos rinkimo nurodymais. Tuo būdu susidarė būrys žmonių, turinčių elementarias žinias apie gamtą ir mokančių jas taikyti praktikoje.

Labai trūko augalų ir gyvūnų lietuviškos terminijos. L. Vailionis pradėjo rengti augalų apibūdintoją bei botanikos žodyną (išleistas 1938 m.), T. Ivanauskas – rašyti „Lietuvos paukščius“ (išleistas 1938 m.).

Imta organizuoti gyvosios gamtos pavasario parodas, kuriose buvo aiškinama demonstruojamų gyvūnų ir augalų reikšmė, ypač didelį dėmesį skiriant gamtos apsaugai.

Gamtos tyrimų stotyje susikūrė Biologijos komisija, kurios tikslas buvo spręsti taikomios zoologijos klausimus: žūklavimo ir medžioklės taisyklės.

GTS rinko biologinę medžiagą ir iš įvairių Lietuvos vietų. Visi surinkti eksponatai buvo registruojami. Antraisiais GTS gyvavimo metais labai gausiai buvo surinkta įvairių klasių zoofauna. Surinkta medžiaga buvo pasidalinta su kitomis mokslo įstaigomis, ypač su Berlyno universitetu. Dalis surinktos medžiagos buvo naudojama studentų laboratoriniams darbams.

Gamtos skyriaus Zoologijos katedra darbo ataskaitą pristatydavo kartu su GTS darbais, nes stotis buvo Zoologijos katedros padalinys, kuriame kursų klausytojai atlikdavo praktiką. Tokiu

²⁷ Vailionytė D. *Liudas Vailionis*. – Kaunas: VDU leidykla, 2011.

būdu studentai dalyvavo ir GTS veikloje. 1920 m. GTS veiklos ataskaita buvo skelbiama žurnale „Kosmos“²⁸.

1922 m. vasario 15 d. Aukštųjų kursų veikla baigėsi. Zoologijos muziejus perėjo universiteto Matematikos-gamtos fakulteto Zoologijos katedrai. Stotis oficialiai baigė savo darbą, nors dar ilgą laiką stoties vardu buvo siunčiami laiškai, pranešimai apie pastebėtus gamtos reiškinius. Visą savo sukauptą turtą, didelius zoologinius rinkinius GTS perdavė susikūrusiam universitetui.

T. Ivanauskas rašė: „Aukštieji kursai suvaidino būsimo universiteto paruošiamosios įstaigos vaidmenį tiek idėjiniai, tiek materialiniai“²⁹. Nors Aukštieji kursai gyvavo neilgai, bet jų reikšmė buvo svarbi savo darbais, ypač klausytojų skaičiumi. Jie įrodė būtinybę steigti Lietuvos aukštąją mokyklą. Aukštieji kursai, įkurti mokslininkų iniciatyva ir jų pačių tvarkomi, oficialiai buvo suvalstybinti ir paversti Lietuvos universitetu. Nors Kursų mokymo lygis dėl lėšų, patalpų, mokymo priemonių ir patyrusių dėstytojų stokos nebuvo aukštas, tačiau jie padėjo pagrindus valstybiniam, pasaulietiško pobūdžio universitetui.

Literatūra

Biziulevičius S. *Lietuvos zoologijos istorijos bruožai: monografija*. – Vilnius: Lietuvos mokslas, 1999, 1117 p.

Ivanauskas T. Lietuvos gamtos tyrinėjimo stotis, josios darbuotė ir uždaviniai. *Kosmos*, 1920/1921, Sąs. 1, p. 97–99.

Ivanauskas T. *Aš apsisprendžiau*. – Vilnius: Vyturys, 1994, 235 p.

Ivanauskas T., Vailionis L. Lietuvos Gamtos tyrimo stoties 1920 ir 1921 m. darbų apyskaita su pastabomis apie Lietuvos fauną apskritai. *Kosmos*, 1922/1923, Nr. 1, p. 1–26.

²⁸ Ivanauskas T., Vailionis L. Lietuvos Gamtos tyrimo stoties 1920 ir 1921 m. darbų apyskaita su pastabomis apie Lietuvos fauną apskritai. *Kosmos*, 1922/1923, Nr. 1, p. 1–26.

²⁹ Ivanauskas T. *Aš apsisprendžiau*. – Vilnius: Vyturys, 1994.

Janužytė A. Nacionaliniai ir tarptautiniai aukštojo mokslo ir studijų interesai pirmosios Lietuvos respublikos laikotarpiu. *Socialinių mokslų studijos*, 2013, Nr. 5(2), p. 445–465.

Jegelevičius S. Universiteto atkūrimas ir du jo raidos keliai. *Vilniaus universiteto istorija, 1579–1994*. – Vilnius: Valst. leidybos centras, 1994, p. 187–222.

Kaubrys S. Lietuvos (Vytauto Didžiojo) Universitetas Kaune, Aukštieji kursai Kaune. *Vilniaus universiteto istorija, 1579–1994*. – Vilnius: Valst. leidybos centras, 1994, 223–225.

Mančinskas Č. *Aukštasis mokslas Lietuvoje 1918–1940 metais*. – Vilnius: Lietuvos policijos akademija, 1996, 243 p.

Prūsaitė J. Tado Ivanausko gyvenimo ir veiklos datos. *Tadas Ivanauskas: gyvenimas ir veikla*. – Vilnius: Mokslas, 1976, p. 201–204.

Šenavičienė I., Šenavičius A. Aukštieji kursai: organizaciniai darbai ir sunkumai. *Istorija*, 2000, Nr. 44, p. 39–44, 54.

Šveistytė A. Astronomija ir psichinės reakcijos. *Mokslo ir technikos raidos istorija Lietuvoje: 10-osios mokslo istorikų konferencijos, įvykusios Vilniuje 2006 m. rugsėjo 20–21 d., pranešimai*. – Vilnius, 2006, p. 246–252.

Šveistytė A., Apšegaitė V., Būda V. Zoology from 1918 to 1929 in Lithuania: the situation of research and studies. *Ekologija*, 2013, Vol. 59, Nr. 1, p. 1–10.

Vailionytė D. *Honorata: biografinė apybraiža*. – Kaunas: UAB „Arx reklama“, 2017, 316 p.

Vailionytė D. *Liudas Vailionis*. – Kaunas: VDU leidykla, 2011, 368 p.

Vailionytė D., Zajančkauskas P. Vytauto Didžiojo universiteto (Aukštųjų kursų) kūrėjai. *Mokslotyryninkų mintys: konferencijos tezės*, Vilnius, 1991 m. lapkričio 22–23 d. – Vilnius, 1994, p. 98–103.

Vanagienė E. Gamtos tyrimo stotis. *Tadas Ivanauskas gyvenimas ir veikla*. – Vilnius: Mokslas, 1976, p. 93–96.